

Wstęp

Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 4 lutego 1994 r.¹, podobnie jak poprzednie polskie ustawy regulujące problematykę praw autorskich, przede wszystkim ma za zadanie chronić prawa twórców. Trafnie ujął tę kwestię w 1995 r. J. Błeszyński, stwierdzając, iż „jednym z fundamentalnych celów nowej ustawy było efektywne zabezpieczenie strony słabszej, a mianowicie interesów twórcy jako czynnika kulturotwórczego, mającego zasadnicze znaczenie dla zachowania tożsamości, przy respektowaniu podstawowych praw rynku, w tym równości podmiotów, sektorów gospodarczych oraz swobody umów”². Zresztą już w projekcie ustawy eksponowano „niebezpieczeństwo przewagi podmiotów profesjonalnie zajmujących się korzystaniem z twórczości i dysponujących znaczną przewagą organizacyjną i ekonomiczną”, co nadawało „szczególne znaczenie funkcji ochronnej ustawy o prawie autorskim, mającej m.in. na celu wyrównanie ekonomicznej nierównowagi stron”³. W związku z tym w projekcie „Uwzględniona została zasada, że ochrona autorska ma znaczenie nie tylko dla obrotu gospodarczego, ale także stanowi instrument stymulowania twórczości oraz stwarza podstawę do ochrony wartości kulturalnych (np. przed zniekształceniami lub przywłaszczeniami), chroni dziedzictwo kulturowe i ma poważne znaczenie w kształtowaniu kultury społeczeństwa”⁴. Istotnym elementem realizacji wspomnianego celu stał się system ochrony praw autorskich w przypadku ich naruszenia, a zwłaszcza autorskich praw majątkowych uregulowany w art. 79 pr. aut. Stał się on immanentnym elementem ustawy, komplementarnym względem pozostałych jej przepisów, jednakże nie w dowolnym kształcie, lecz przyjętym w ramach tego przepisu w ustawie w 1994 r. Tymczasem w trakcie obowiązywania ustawy

¹ Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, tj.: Dz. U. z 2019 r., poz. 1231; dalej: pr. aut.

² J. Błeszyński, *Wynagrodzenie autorskie w świetle art. 70 ust. 3 i 5 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, PUG 1995, nr 8, s. 3.

³ Projekt ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, druk sejmowy nr 86 z dnia 6 listopada 1993 r., s. 36.

⁴ Tamże, s. 37.

o prawie autorskim stopniowo system ten podlegał zniekształceniom, ostatecznie doznając radykalnej deformacji w dniu 23 czerwca 2015 r.⁵

Pomimo że zapewne w opinii niektórych przedstawicieli doktryny i części orzecznictwa kształt art. 79 pr. aut., obowiązujący od dnia 1 lipca 2015 r. można uznać za ustalony i formalnie w miarę stabilny, można też postawić tezę, że debaty dotyczącej art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b) pr. aut. nie należy uznawać za zakończoną. Szczegółowa analiza przepisów, orzecznictwa i piśmiennictwa może bowiem prowadzić do wniosku, że dotychczas nie wszystkie kwestie związane z roszczeniem o zasądzenie wielokrotności stosownego wynagrodzenia zostały wzięte pod uwagę, a przy tym ofensywa skierowana na zniweczenie roli i znaczenia tego roszczenia spowodowała także poszerzenie spektrum rozważań. Istnieją zatem podstawy do stawiania pytania o możliwość rekonstrukcji art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b) pr. aut. w celu ustalenia takiego brzmienia, które odzwierciedlałoby nie tylko sens orzecznictwa z lat 2015-2019, lecz również uwzględniałoby szerszy kontekst związany z zachowaniem celu ustawy. Z tej perspektywy za najbardziej szkodliwe w płaszczyźnie prawa autorskiego można uznać poprzestanie na aktualnej formule roszczenia o zasądzenie dwukrotności stosownego wynagrodzenia. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 czerwca 2015 r., poza formalnym usunięciem z systemu ochrony autorskich praw majątkowych roszczenia o zasądzenie trzykrotności stosownego wynagrodzenia w przypadku zawinionego naruszenia praw, doprowadził bowiem do pojawienia się niewspółmiernie szerszego pola niepewności prawnej. Kolejnym krokiem w kierunku ostatecznego demontażu systemu ochrony autorskich praw majątkowych były próby usunięcia z ustawy także roszczenia o zasądzenie dwukrotności stosownego wynagrodzenia.

Tymczasem rok 2020 staje się źródłem szeregu zupełnie nowych wyzwań na polu ochrony autorskich praw majątkowych. Korzystanie z nich w czasie pandemii poszerzyło się, przenosząc się zarazem w zasadniczej mierze do cyberprzestrzeni, tak przecież podatnej technicznie na zjawisko wszelkich naruszeń praw własności intelektualnej. Za wzmocnionym korzystaniem z Internetu nie podąży jednak należyte upowszechnianie przepisów ustawy o prawie autorskim. Jednocześnie radykalna i poważna utrata wpływów po stronie środowisk twórczych wzmocniona została przez przepisy ustawowe, uderzające w ideę i zasady zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi. Z dniem 8 marca 2020 r. wszedł w życie art. 151 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19,

⁵ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 czerwca 2015 r., SK 32/14, LEX nr 1747331; dalej: wyrok TK z dnia 23 czerwca 2015 r.

innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych⁶, prowadzący m.in. do wstrzymania poboru od przedsiębiorców i podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego wynagrodzeń dla organizacji zbiorowego zarządzania⁷. Rozwiązanie to, niewątpliwie doraźnie korzystne dla użytkowników, pomija jednak interesy i sytuację finansową twórców, artystów wykonawców i producentów. W tym kontekście usprawienie i wzmocnienie roszczeń służących twórcom z tytułu naruszenia ich praw może w nieodległym czasie stać się kwestią priorytetową, także z perspektywy orzekających sądów.

Monografia obrazuje stan prawny na dzień 1 lipca 2020 r.

⁶ Dz. U. poz. 374.

⁷ „W okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii, od przedsiębiorców w rozumieniu art. 4 ust. 1 lub 2 ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców wstrzymuje się pobieranie: 1) wynagrodzeń dla organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi wynikających z umowy, której przedmiotem jest korzystanie z utworów lub przedmiotów praw pokrewnych lub pobór wynagrodzenia za takie korzystanie, a wynagrodzenia te nie są określane jako wprost zależne od faktycznego przychodu lub dochodu tego podmiotu za świadczenie przez niego usług w danym okresie”.